

Minerva en de reis door de verbeelding

Petri Leijdekkers

DE KUNSTACADEMIE VAN DE 21STE EEUW

Sonsbeek was een traditionele biënnale voor beeldhouwkunst totdat Wim Beeren er in de zomer van 1971 een landschappelijk avontuur van maakte. Op verschillende locaties in Nederland verschenen constructies en accenten waarbij of door toevoeging ofwel door herschikking de natuur tot plek of actor werd in het domein van de verbeelding. Robert Morris maakte bij die gelegenheid in Velzen een observatorium dat later door Beeren werd verplaatst naar de Flevopolder: een heilige plaats, zoals Stonehenge of de Serpent Mound en Newark Earthworks in Ohio die de Amerikaanse schilder Barnett Newman uitroep ontlokte: 'Looking at the site, you feel, Here I am; here... and out beyond there is chaos, nature, rivers, landscapes...' Maar in tegenstelling tot deze plekken uit het verleden zijn de nieuwe monumenten in het land er niet om dienst te doen als plaats van religieuze ontmoeting maar als herinnering daaraan. De auteur is artistiek directeur van Academie Minerva.

Het observatorium in Velzen bestond uit een ronde buitenwal en een walvormige binnencirkel. In de binnenwal maakte Morris spleten waardoor de opkomst en ondergang van de zon op de langste en kortste dag van het jaar konden worden waargenomen via wigvormige openingen in de buitenwal. In Emmen maakte een andere Amerikaan, Robert Smithson, voor dezelfde manifestatie Broken Circle, een heuvel die spiraalsgewijs neerdaalt naar een gebroken ronde plaat van zand in het water van een afgraving, waarop hij in relatie tot de over Drenthe verspreide hunebedden een grote zwerfkei plaatste. Het zijn twee monumenten van natuur die door kunstenaarshanden werden bepaald tot plek waar de herinnering aan eenheid tussen mens en natuur behouden blijft.

AANRAKEN S.V.P.

In mei van dit jaar werd in Echten (Drenthe), vlakbij Hoogeveen in de tuin achter het grote witte huis waar geestelijk en visueel gehandicapten worden opgevangen, een tentoonstelling gehouden onder de noemer 'Aanraken s.v.p.'. Zeven studenten van Academie Minerva maakten daar individuele kunstwerken die uitgingen van het karakter van de plek, gericht op de waarneming van visueel gehandicapten. Het merendeel van de kunstuitingen bestond bij de gratie van tactiele sensaties en sensaties die ontstaan door geur. De installaties die wel een appèl deden op het visuele zintuigvermogen, neigden te misleiden om aan te tonen dat ook de ziende mens zijn blindheid kent. 'Aanraken s.v.p.' was een prikkelende presentatie van verrassend goed niveau, het resultaat van overleg en discussie over elkaars visies en plannen. Ze was de gehele zomer open voor publiek en bracht de boodschap dat beeldende kunst meer is dan kijken voor selectief geïnteresseerden. Het was een project van kunst als communicatie, soms in de meest directe vorm. Met waarneembaar plezier en treffende betrokkenheid dwaalden de patiënten van het huis tastend en ruikend rond in de tuin en ervoeren zij sensatie op sensatie, wat het geheel maakte tot een avontuur, een virtueel avontuur omdat het beeld direct voor de geest verscheen en ten opzichte van de doorsnee waarneming een volstrekt eigen leven leidde.

Broken Circle van Dennis Oppenheim, foto John Stoel

OUT OF FRAMES

In het najaar van 1991 organiseerde de afdeling theatervormgeving van Academie Minerva 'Out of Frames', een theaterfestival in de stad Groningen met als uitgangspunt het locatietheaterontwerp. Zeven academies uit Europa werden door Minerva uitgenodigd om in de binnenstad van Groningen een locatie te selecteren om daarvoor thuis, in eigen school, een ontwerp te maken. Door Xavier Lopez Pinon, de operaregisseur die de artistieke leiding van het project op zich had genomen, werd hierop een Nederlandse regisseur benaderd die in overleg met de ontwerpende opleiding het bedachte ontwerp zijn theatrale vulling gaf.

De studenten van alle deelnemende opleidingen werden ondergebracht in Kwint, een tachtig jaar oude machinefabriek met een Palladio-achtige gevel van baksteen op een ruim terrein in de stadswijk Oosterpoort. Daar waren door Diederik van de Meide, de geweldige leider van het festival, slaapzalen georganiseerd, een café, een keuken, een kok, een eetzaal en immense werkplaatsen voor de uitvoering van het ontwerp, voor elke opleiding één. Twee maanden werd er samengewoond en -gewerkt door studenten van Berlijn, Bratislava, Helsinki, Londen, Praag, Warschau, Milaan en Minerva. Daar ontstond niet alleen iets moois maar ook een enorme energie, met een overweldigend resultaat van een week lang elke avond theater op acht locaties in de binnenstad. Met een bus werd iedereen vervoerd van de ene locatie naar de andere. Een fascinerende reis die van de ene wereld naar de andere voerde. In nog geen twee maanden tijd was er een onderwijsmeerwaarde bereikt die normaal niet wordt gehaald. Het kunstonderwijs was even buiten zijn grenzen getreden en had een geweldig rendement gehaald.

DE DANS VAN AKZO-NOBEL

Begin juli dansten ledematen over de dijk die AKZO scheidt van de haven van Delfzijl. Lange lijnen van armen en benen maakten een vrolijk lint over de groene wal langs het buizengeweld van de chemische fabriek. AKZO had Minerva verzocht om ter gelegenheid Delfsail '98 een beeld te maken op de dijk. Uit acht voorstellen werd dat van Lucia Doze gekozen. In een grote gouache maakte ze zichtbaar wat ze wilde. Oranje linten die een dansend commentaar vormden op het viriele logo zonder benen dat werd afgeleid van het bronzen beeld van de speerwerpende Zeus, de oppergod der Grieken. Tijdens de feestelijkheden rond de schepen die overal vandaan de Delfzijlse haven binnenvoeren, maakten de ruimtelijke tekeningen hun dans, even duidelijk als op de gouache. Niet eerder zag ik het resultaat zo zuiver in overeenstemming met het voorbeeld op grond waarvan de plannen werden gemaakt. Lucia bracht het opdringende beeld van de chemische fabriek terug tot achtergrond voor het toneel van een dansende natuur: triomf van de verbeelding. (zie artikel elders in dit nummer).

HET PARADIJS

In de Kusthalle van Hamburg hangt Der Wanderer über dem Nebelmeer van de Duitse romanticus Caspar David Friedrich. Het is een olieverfschilderij uit 1818, waarop hoog in gebergte in Zwitserland een wandelaar uitkijkt over het landschap voor hem, met rotsen die in de tussen hen in hangende mist zijn ontdaan van hun werkelijkheid. De voorstelling

suggereert een andere wereld dan die van de actualiteit, en leidt ons via de staande figuur in de verre droom van het abstracte, de wereld van het nabestaan, de dood. In 1997 maakten studenten van Minerva foto's voor de tentoonstelling Het Paradijs, die werd georganiseerd in het kader van Noorderlicht, de tweejaarlijkse fotografiemanifestatie van Groningen. Een van de foto's had dezelfde afmeting als die van het schilderij van Friedrich (98,4 x 74,8 cm) en toonde een persoon in dezelfde jas met stok, uitkijkend over een hedendaagse afvalberg, met op zijn hoofd een computerbril: het paradijs, verbeelding van de virtuele misleiding.

DE NIEUWE MEDIA

In 1985 liep Minerva achter bij de ontwikkeling van de nieuwe media. Daarom ontwikkelden wij Media-Gn, het centrum voor emergent media, dat eerst de naam SCAN (Stichting Computer Animatie) had. Het was bedoeld als een postacademisch Centre of Excellence voor computergraphics, en dat werd het ook. In 1991 werd aan Minerva op grond hiervan dan ook de status van tweede-faseopleiding computergraphics toegekend. Hiermee vestigde Minerva haar plaats in de vooruitgang en plaatste ze haar positieve spanningsboog tussen de klassieke en de nieuwe media waaruit het nieuwe beeld ontstaat.

MINERVA 200: VERLEDEN, HEDEN EN TOEKOMST

Academie Minerva bestaat nu 200 jaar en viert dit lustrum met reflectie op haar verleden, heden en toekomst. In het programma dat op 15 oktober door Hans Alders werd geopend, zien we resultaten van het instituut als onderwijsinstelling in de tentoonstelling Welkom Thuis, met werk van 26 kunstenaars en vormgevers die tussen 1984 en 1998 aan Minerva studeerden. Doordat hun werk zich heeft ontwikkeld, is ook de actualiteit present. De actieve energie van de huidige academie vinden we in het karrenproject van de Japanse kunstenaar Tadashi Kawamata, waarin verleden, heden en toekomst van Minerva zijn samengegoten onder de titel Out of the Site, at the Site: the nomadic academy. Hierin volgde hij samen met studenten van Minerva en van de Rietveldacademie de sporen van de geestelijke omzwerfing van het kunstenaarschap, gesymboliseerd in de 24 locaties die Academie Minerva in haar 200-jarig bestaan kende (23 in de stad Groningen en een in Leeuwarden). Ideeën over de toekomst van maatschappij, kunst en kunstonderwijs komen uit de internationale conferentie

'Tomorrow and beyond, de kunstacademie van de 21ste eeuw'. Deze conferentie vindt

plaats op 13, 14 en 15 november plaatsvindt,

met sprekers Vito

Acconci, Charles

Villa Vicencio,

Michael Fehr,

Mark Borkowski,

Ritsaert ten

Cate, Wim Beeren en

Peter Sellars. In die confe-

rentie wordt vanuit verschillen-

de maatschappelijke uitgangspunten een

agenda gemaakt voor morgen en daarna, waarin ideeën over

de werkelijkheid en de rol van kunst, verschijningsvormen van kunst in een veranderende samenleving en vormen van verandering die kunst moet ondergaan. Dit draai-

boek leidt tot een nieuw zicht op de verwevenheid van natuur en verbeelding van lichaam en geest, van werkelijkheid en kunst.

EEN PLEIN VOL KUNST

Minerva was de Romeinse godin van kunst, oorlog en wijsheid, van handel en zeevaart. Zij was de patrones van de geestelijke schepping en hang naar ontdekking. In haar gaan mentale en fysieke zwerftocht hand in hand.

De academie van de toekomst zou de academie kunnen zijn waarin de student zijn creatieve reis maakt langs het aanbod van de academie; hij kiest datgene dat van belang is voor zijn wereldbeeld en -boodschap. In het vrije gebied van de geest zullen in de toekomst geen scheidslijnen meer bestaan die ooit werden getrokken door de sturende maatschappij die geestelijk nog werd bepaald door de samenhang van ambachtelijke waarden. Meer en meer zal een beroep worden gedaan op het zelfstandige vermogen van de jonge kunstenaar om te onderscheiden. Want hij maakt zichtbaar door te kiezen uit het grote voorraadvat van de millennialange beeldenstroom. En daarvoor staat een hele wereld ter beschikking, een open wereld zonder grens. In die reis zal van de student groot inzicht en grote zelfstandigheid worden gevraagd, en een groot theoretisch inzicht. Hij moet op tijd kunnen kiezen op kruispunten die voor hem van levensbelang zullen zijn. De studie is erop gericht dat de afgestudeerde jonge kunstenaar en vormgever na de academie en met behulp van die academie in staat is om de zoektocht in de zeer snel veranderende samenleving voort te zetten. De academie van de 21ste eeuw is een leerplein vol kunst, kunstenaars, vormgevers, theoretici en wetenschap waarin de kunstacademie, de universiteit en de maatschappij elkaar ontmoeten en versterken en het belangrijke aspect van de zelfstudie (autodidactiek) bijdraagt aan de juiste ontplooiing van de student. Kern van dit academieplein vormen de teken-, computer- en theorie-werkplaats waar de idee- en vormgeving wordt gestimuleerd, uitgewisseld, versterkt en onderbouwd. Rond het plein zijn de huizen van de disciplines waar men zich kan specialiseren in een beroepsgebied.

STAPPEN DOOR GRONINGEN EN DE THUISREIS

Ter gelegenheid van de 350ste verjaardag van het einde van de tachtigjarige oorlog gaf de provincie Groningen de cd-rom *Stappen door Groningen* uit. Deze werd ontwikkeld en in beeld gebracht door Media-Gn met behulp van studenten van de tweede fase computergraphics van Minerva.

Zittend achter de computer trekt Groningen, het landschap, de dorpen en de stad aan ons voorbij als een avontuur van de geschiedenis van natuur en cultuur.

In plaats van in traditionele voorstellingen die zijn bepaald door romantische, im- en expressionistische natuurverbeeldingen,

begeven we ons in een wisselende wereld

waarin het gezicht van Groningen wordt weerge-

geven door de keuzes die we

maken. We glijden van

Westerwolde naar de kwelders van de Dollard, van het Reitdiepdal naar

de vogels rond het Lauwersmeer en de lintdorpen in de

Veenkoloniën. We slaan af en bezoeken het Berlagestadhuis in Usquert, het Gasuniegebouw in Groningen, het Groninger Museum en de vesting van Bourtange. Alles

kunnen we bereiken op het gebied van landschap, cultuur, uitgaan, architectuur, recreatie, bedrijvigheid, infrastructuur en onderwijs.

In de speciale tweede cd-rom, *De Thuisreis*, maken we de tocht van Adriaan Clant, ambassadeur van het gewest Groningen, die in 1648 zijn handtekening zette onder het

verdrag van Münster en terugkeert van Münster naar zijn gewest. In dit verhaal, geschreven door Dirk van Weelden en verteld door Willem de Ridder, volgen we Clant in zijn keuzes, zijn angsten, en dromen, op de dagenlange reis langs herbergen en kastelen op weg naar zijn gewest. Het zijn hallucinaties van herinnerings- en toekomstbeelden die zich in de dromen van Clant aan hem opdringen. Daardoor is de reis een reis door de tijd en door de culturen, en beleven we een beeld- en soundmix waarin heden en verleden zich vermengen tot een toekomstig beeld: een beeld van Groningen. De provincie Groningen presenteerde zich met deze reis op 5 juni 1998 in de Ridderzaal, waar de vredesviering werd gehouden. Met behulp van een amulet, het vogelamulet dat Clant meekreeg van een waarzegster maar hier diende als een elektronisch keuzeapparaat, kon men het verhaal beïnvloeden door zelf de moeilijke keuzes te maken waarvoor Clant werd gesteld. Welk besluit ook wordt genomen, uiteindelijk blijkt de afloop niet anders te zijn.

NIET HET DOEL MAAR DE REIS

Clant maakt een werkelijke reis en tegelijk een reis door zijn verbeelding over Groningen. Hierdoor creëerde hij zijn eigen stad en land totdat hij daar werkelijk arriveerde. Uiteindelijk vergat hij zijn dromen en raakte hij weg in de sleur van het bestaan.

Het landschap van Groningen zal in de toekomst steeds weer gecreëerd en in beeld gebracht worden door kunstenaars, en dat kunnen afgestudeerden zijn van Academie Minerva. Op die manier blijft Minerva bijdragen aan de wonderlijke reis in de tijd die stad en provincie maken op zoek naar identiteit, verbeelding, cultuur, spel, avontuur, communicatie, nieuwe wegen tot bestaan en... stilte voor bespiegeling.

De eindeloze lucht die scherp lijnt met de uitgestrekte dijken van het grenzenloze land van Noord-Nederland, verschaft de openheid om ongebreideld door te gaan in de fantasie over de wereld, in een reis die geen doel heeft, maar wel de verrukking van onbeperkte variaties in de grillige natuur van de verbeelding.

Noten: 1 Op dit moment werken de Faculteit der Kunsten van de Hanzehogeschool (Minerva en het conservatorium) samen met de kunsttheoretische studies van de RUG (Kunst- en architectuurgeschiedenis, Kunst en Kunstbeleid, Theater- en muziekwetenschappen) aan een gezamenlijk onderwijsprogramma dat zowel versterking biedt aan de studies van de RUG als aan die van Minerva en het conservatorium.

2 *Stappen door Groningen* en *De Thuisreis* vormen een tweedelige cd-rom die in opdracht van de Provincie Groningen werd gemaakt en door de provincie wordt gebruikt als relatiegeschenk.

